

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת דברים – חזון תשפ"ה

הגרי"ז דהרמב"ם פירש כן בפסוק כאן ובין גרו, דהיינו גר תושב, דבין ישראל לגר תושב צריך ושפטתם צדק.

לא תכירו פנים במשפט (א' י"ז)

פירש רש"י זה הממונה להושיב הדיינים, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דין וכו' והוא אינו בקי בדין, נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב ע"כ. מבואר בדברי רש"י דהטעם הוא מפני שאינו בקי בדינים ונמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, הקוב"ש בב"ב דף כא ע"א (אות ע"א) כתב דכל האיסור הוא רק אם ממנה מי שאינו הגון, אבל אם ממנה את ההגון אע"פ שמינהו בשביל ממון אינו עובר בזה, והוכיח כן מהא דאיתא שם דמרתא בת בייתוס נתנה תרקבא דדינרי כדי שימנו את יהושע בן גמלא בכהן גדול, וכתבו תוס' שם דהטעם דהיה בזה איסור כיון שהיו חשובים ממנו, מבואר דבלא זה שיש חשובים ממנו אין איסור למנות את מי שהגון לזה.

קקטן כגדל תשמעון (שם)

ופירש רש"י שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרון, וביאר בטעמא דקרא דרש"י לא פירש כפשוטו אדם גדול בתורה וקטן בתורה, והיינו משום דבזה באמת צריך להקדים את הת"ח משום כבוד התורה.

שנים עשר אנשים איש אחד לשבט (א' כ"ג)

פירש רש"י מגיד שלא היה שבט לוי עמהם ע"כ. והקשה השפתי חכמים דבלאו קרא יתירא דשנים עשר, תיפו"ל שבפרשת שלח מונה בפירוש כל נשיאי השבטים, ושבט לוי לא היה בתוכם, ותיריך דהכא נתחדש שאפילו לא היו בעצה עמהם, והט"ז תירץ כעין זה דכוונת רש"י על מה שכתוב (לעיל פסוק כ"ב) ותקרבון אלי כלכם, דגם בזה לא היו שבט לוי עמהם.

וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה (א' ל"ט)

הגרי"ז ביאר דהגזירה לא להכנס לארץ ישראל הייתה מחולקת, דעד גיל י"ג לא היה גזירה כלל, מגיל י"ג עד כ' הגזירה היתה רק על אלו שהיו מנאצים, ומכ' ומעלה הגזירה היתה על כולם, וזה הביאור בפסוק וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה אלו הקטנים פחות מ"ג, ובניכם היינו מ"ג עד כ', הם דוקא "אשר לא ידעו היום טוב ורע" המה יבואו שמה.

כאשר תעשנה הדברים (א' מ"ד)

פירש רש"י מה דבורה הזאת שהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכס מיד מתים, והרא"ש והדעת זקנים כתבו מה דבורה עוקצת ואינה ממיתה אף הם לא הרגו אתכם אלא הכו בכס, ובדעת זקנים סיים שנראה שזה מלחמת וישמע הכנעני שכתוב (במדבר כ"א. א') וישב ממנו שבי אבל לא הרגו אחד מהם, אמנם בפשטות קאי על המעפילים, וקשה שהרי מת שם צלפחד.

ולא שמע ה' בקלכם ולא האזין אליכם (א' מ"ה)

וכתב הרמב"ן שהוא משום שגזר דין שיש עמו שבועה אינו מתבטל, והספורנו כתב מפני שהיה חילול ה' ומפני שהיה גזר דין שיש עמו שבועה, ומפני שחזרו מפני יראת העונש, ויש לדון אם כל אחד זה סיבה שה' לא ישמע, או מפני שהיה את כל הג' הסיבות ביחד ואז לא מהני תשובה, וצ"ע.

ואשלח מלאכים ממדבר קדמות (ב' כ"ו)

פירש רש"י אע"פ שלא צוני המקום לקרוא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם, כשבא הקב"ה ליתנה לישראל וכו' ע"כ. והיינו אפילו אחרי שכבר נאמר למשה

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן (א' א')

הרמב"ן בהקדמתו לספר דברים כתב לבאר מה שיש מצוות שנכתבו בספר דברים ולא בשאר ספרים, אע"פ שהוא משנה תורה, דבאמת כבר נאמרו כולן בסיני או באהל מועד בשנה הראשונה קודם המרגלים, אלא שלא נכתבו בספרים הראשונים כי אולי לא נהגו באותן המצוות רק בארץ, או מפני שאינן תדירות. ובשו"ת הרדב"ז (ח"ו סי' ב' אלפים קמ"ג) הקשה איך כבש משה רבינו נבואתו ארבעים שנה, ועוד הקשה דשמיטה ויובל וכל המצוות התלויות בארץ לא נהגו אלא בארץ, ואע"פ כן נכתבו בספרים הראשונים, ועוד הקשה כמה קושיות ע"ש, וסיים דנראה לו שכל מה שנתחדש בספר דברים נאמר רק בערבות מואב.

במדבר (שם)

פירש רש"י בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, מובא בספר אדרת אליהו בשם הגרי"א דכל העבירות שהזכיר בפסוק זה הם מה שעשו לאחר מתן התורה, אבל על מה שעשו קודם מתן תורה לא הוכיחם, דגר שנתגייר קקטן שנולד דמי.

באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם (א' ח')

בטעמא דקרא הקשה דאיתא בסנהדרין (דף ז':) תחית המתים מן התורה מניין שנאמר (י"א. כ"א) "אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם", לכס לא נאמר אלא להם, מכאן לתחית המתים מן התורה, וקשה דגם כאן כתוב "לתת להם", וא"א לפרש דהכוונה לתחית המתים דהרי כתוב ולזרעם אחריהם, ואם הכוונה לתחית המתים א"כ זרעם לפניהם.

ותירץ דכאן יש לפרש דהכוונה על ארץ ישראל שמוחזקת להם מאבותיהם, ולכן כתוב לתת להם, והיינו לאבות שהיתה מוחזקת להם, אבל שם שכתוב כימי השמים והיינו לעולם א"א לפרש משום שארץ ישראל מוחזקת, דהרי גלינו מארצנו ונלקח ממנו, וע"ז דרשין בגמ' דלתת להם היינו בתחית המתים.

ככוכבי השמים לרב (א' י')

הנה לפעמים עם ישראל נמשלו לכוכבי השמים ולפעמים נמשלו לעפר הארץ, ומבארים דכוכבי השמים היינו כשאינם מאוחדים, וכעפר הארץ הוא כשנמצאים באחדות, ולפי זה מבואר מה שכתוב כאן ככוכבי השמים לרוב, דזהו הטעם שאמר אח"כ איכה אשא לבדי טרחכם וגו', דכיון שלא היו מאוחדים הוצרכו לדיני תורה, אבל אם היו כעפר הארץ באחדות לא היה טורח להנהיגם.

ככם אלף פעמים (א' י"א)

הגרעק"א ביאר דמשה רבינו לא נתן קיצבה לברכתו, דמה שאמר ככם אלף פעמים אין הכוונה אלף פעמים ששים ריבוא, אלא מתחילה ככם דהיינו ב' פעמים ששים ריבוא, וכך יעשו אלף פעמים, דבפעם השניה יהיה ר"מ ריבוא ובפעם השלישית ת"פ ריבוא וכשיעשו כן עד אלף פעמים יעלה החשבון לאין מספר.

ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (א' ט"ז)

פירש רש"י דגרו זה בעל דינו, הגרי"ז כתב דיש לפרש באופן אחר דהנה הרמב"ם (פ"י ממלכים ה"ל"ב) כתב שישאל וגוי שבאו לדין, אם כשידונו לפי דיניהם יהיה לטובת הישראל, ידונו לפי דיניהם ויאמרו כך דינכם, ואם יהיה לטובתו שידונו לפי דינינו דנים לפי דינינו ואומרים להם כך דינינו, והוסיף הרמב"ם ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנים אותו בדיניהם, וביאר

(פסוק כ"ד) "ראה נתתי בידך את סיחון", בכל אופן משה רבינו הקדים שלום, דיש דין להקדים לשלום אפילו כשהולכים להלחם, ועיין ברמב"ן.

הנה ערשו ערש ברזל הלא היא ברבת בני עמון תשע אמות אורכה וארבע אמות רחבה באמת איש (ג' י"א)

פירש רש"י באמת איש - באמת עוג, והיינו שאמת עוג היתה גדולה מאמת כל אדם, וקשה א"כ למה הוצרך ל"א אמות, הרי כמו שלכל אדם סגי בארבע אמות ידיה, הוא הדין לעוג נמי תסגי בדי אמות ידיה, וי"א שהיה לעוג ידים קטנות, וקשה א"כ לצורך מה התורה כתבה את המדות ע"פ אמת עוג, הא עי"ז אין ידוע לנו המדה.

ולראובני ולגדי (ג' ט"ז)

הנצי"ב הקשה מ"ט הפסיק באמצע נחלת ראובן וגד (פסוק י"ב) וכתב נחלת מנשה (פסוק י"ג י"ד ט"ו), ושוב חזר כאן לנחלת ראובן וגד, וביאר הנצי"ב דמשה רבינו ראה שבעבר הירדן כח התורה מעט, ולכך הרבה בנחלת מנשה שהיו גדולי תורה כדי שיתרצו לשבת שם, וזהו שהוכיחם כאן שלא יכול לגמור לחלוק נחלת ראובן וגד עד שיחלוק למנשה, ומזה ילמדו לדורות לדור במקום תורה.

ועי"פ זה יש לבאר מה שכתוב בפרשת מסעי (במדבר ל"ד י"ד) כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם, וצ"ב מ"ט לא כתב גם במטה מנשה לבית אבתם, ולהנ"ל י"ל דרק נחלה שהיא לצורך הארץ נקרא לבית אבותם.

הפטרה - חזון

מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי

וקשה הרי יש מצוה לעלות לרגל, וצ"ל דכיון שיש דין להביא קרבן, והם היו רשעים וזבח רשעים תועבה, ונחשב כאילו באו בלא קרבן, ועל זה נאמר להם מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי.

ואשיבה שופטך כבראשונה ויועצך כבתחילה

אומרים בתפילה השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, והסר ממנו יגון ואנחה, וצ"ב מה השייכות בין שופטינו ויועצינו ליגון ואנחה, והנה בשערי תשובה (ש"א אות י"ג) כתב שיגון זה מהנפש, ואנחה מבואר בגמ' בכתובות (דף סב.) דמשברת חצי גופו של אדם, ומעתה י"ל דכשדנים ושופטים להציל עשוק מיד עושקו, הרי מסירים יגון מהעושק שלא יירש גיהנום, ומסירים אנחה מהגזל ששיבו לו גזילתו, ועיין בפרשת שופטים מש"כ בזה.

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

הגר"ח זיע"א ביאר הכתוב, דהנה איתא (שמו"ר פרשה נ"א. ה') דהמשכן הוא על שם שנתמשכן על עוונותיהם של ישראל, והנה כל מלוה אינו חייב למחול על החוב, אמנם כשעשה צדקה ומחל על החוב, אם יש אצלו משכון של הלוה, המלוה מחוייב מדינא להחזירו, וא"כ אחר "ששביה בצדקה" דהיינו שהקב"ה ימחול לנו על עוונותינו, יהיה "ציון במשפט תפדה", והיינו שיתחייב להחזיר את המשכון מן הדין, שהרי נמחלו העוונות שבגללם נתמשכן המשכון, וידוע שהגר"א זיע"א חתם בברכת המזון "בונה ירושלים" ולא הזכיר "ברחמיו", כדכתיב בונה ירושלים ה'.

משא רבינו ראש הישיבה שליט"א

במעמד סיום חפץ חיים בישיבה"ק בחבורת ח"ח בעיון בראשות בנו הג"ר שמואל שליט"א

כ"ח תמוז תשפ"ה

ב"ה שהתמסד החבורה הזאת של חפץ חיים שיש בזה הרבה מעלות, קודם כל הנושא שלומדים חפץ חיים ושמירת הלשון, וגם כל חבורה שלומדים דברים חדשים זה דבוק חברים.

פעם שאלתי את מרן ראש הישיבה רבי דב לנדו שליט"א שהיה ידיד מאד קרוב של אבי זצ"ל, ובגיל תשעים שהיו נפגשים ראו את הידידות הגדולה, שאלתי אותו למה לנו אין כאלו חברים, הוא אמר לי החברות נהיתה שגם כשלא דיברנו בדברי תורה, אלא אפילו הדברים בטלים שלנו זה היה שיחות רציניות, היינו מבררים דברים רצינים מזה נוצר קשר, היום מה מדברים דברים בטלים בעלמא שאין בהם שום תוכן, מזה אתם רוצים שיהיה קשר, שמענו כאן דבר מאד נכון, שחיבור הוא כשלומדים ומדברים דברים של תוכן וכ"ש כשלומדים בחבורה, זה דבר שנשאר ויוצר דיבוק חברים מיוחד, החבורות האלו חוץ מהדיבוק חברים שיש בישיבה, יש בזה מעלה עצומה שזה חבורה בפני עצמו וזה נושא בפני עצמו, וכך בני החבורה מתחברים בד"ת.

בפרשת השבוע כתוב כי ידור נדר לה', אמנם נדר צריך להגיד בלשון נדר ושבועה בלשון שבועה, אבל זה מראה על הכח של בן אדם על כח הדיבור, אם בכח הדיבור אדם יכול ליצור מצב שאנשים יהיו חייבים מלקות, ויכול להגיע אפילו למיתה במקרים מסויימים, ולשבועה שזה העבירות הכי חמורות, זה מראה את כח הדיבור שיש לאדם, אדם יכול לייצר דברים ולבנות עולמות, וגם לצד השני אם אדם הוציא מילה של תורה מהפה הוא לא מרגיש מה שזה פועל, אבל אם רואים שיש לאדם כח הדיבור זה מלמד גם אם זה לא נדר, גם בדברים אחרים כח הדיבור נמצא.

מדברים תמיד שהחיזוק בלשון הרע הוא לשמור על הפה, כמו שכתוב באור החיים פרשת פנחס 'לפוח משפחת הפוני' פוני זה יששכר שהיו לומדי תורה, פוני זה שהפה פנוי מדברים אחרים, כמו שהחסידיים אומרים שהפה של האדם זה כלי שרת, וכיון שזה כלי שרת אז לא רק דברים האסורים לא צריך לדבר, אלא אפילו דברים של חול לא, צריך להיות כלי שרת, ומציינים את המאמר הידוע של רבי שמעון בן יוחאי שאמר שהיה צריך לעשות שתי פיות פה אחד לדברי תורה ופה אחד לדברים בטלים, אבל כך אומר האור האוה"ח בשם החסידים שהפה זה כלי שרת כאשר רואים את הכח של הדיבור הכח של הפה, זה מעורר מאד לשני הכיוונים איך שכל דיבור של תורה שאדם מדבר, כל שיח של תורה זה יוצר עולמות, ומצד שני כל דיבור שלא צריך ובודאי דיבורים האסורים זה מחריב עולמות, הכח הדיבור הוא משני הצדדים מוות וחיים ביד הלשון.

אין ספק שהחבורה שלומדים גם מתחזקים, זה שלומדים ודאי שזה מביא גם לחיזוק, זה ודאי דבר גדול, יש לנו הכרת הטוב לבני החבורה שבני ר' שמואל בזכותם וזכה ג"כ להיות חלק מהחבורה הזאת וזה זכות גדולה, הקב"ה יעזור שיוכלו להמשיך הלאה, גם לחדש בתורה שזה העיקר, וגם להתחזק בשמירת הלשון בס"ד.